

interjúkkal is. Kifejezetten élveztem az ő gyakornoki fején üldögélni, hiszen ugyanúgy kerültünk mindketten be egy idegen környezetbe, amelyben aztán elég jól boldogulva megtaláltuk a végső célunkat. Az enyém, hogy élményeimmet itt leírom a Légytérben nektek, légytársaimnak, az övé, hogy...

Turner Anna

HOGY SZÁMÍT...

ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ: *LIDÉRCSEK, SHAXPEARE, DELÍRIUM* (REND. BODÓ VIKTOR)

Szia! Hozzád jöttünk szakmai gyakorlatra – szökken oda Bodó Viktor elé határozottan a nálam lényegesen alacsonyabb, ugyanakkor lényegesen bátrabb évfolyamtársam. Mint Dávid és Góliát, úgy szédelgünk a Madách téri lépcsőházban, majd Bodóval egyszerre érkezünk a próbaterem elé, és hát, ha „Dávid” nem szökken, akkor bizony én szököm; zavaromban a legközelebbi lábtörlő alá. Nem mintha ezt követelte volna meg a helyzet, vagy a bárki-akármilyen – csupán öntudatlanul épp üzni készültem a megszeppenés hagyományos játszmáját.

A próbateremben aztán rengeteg színész – tinédzserkorom idoljai. És hatalmas stáb. A lakodalmas asztalfőn Bodó és Závada (a Péter), mellettük násznagyaik. Balról rendezőasszisztens és asszisztense, jobbról dramaturg és... itt jöhetnék szóba én mint gyakornok, de erre a menyezőre mint a távoli rokon távoli rokona érkezem. Rétegzett a megilletődöttség: nemcsak az olvasópróbák mindenkori izgalma, nemcsak a Bodó és Závada RockBand alkalmi újraegyesülése kering a levegőben, de a 2023/2024-es évad *ezenneli* megnyitása is. Sokan most találkoznak először a nyári szünet után. Laky Dia, a rendezőasszisztens serényen osztja a példányokat. Kapunk egyet-egyet mi, gyakornokok is.

Már majdnem belekezdnek az olvasásba, mikor a rendező feleszmél – mindenekelőtt hadd mutatkozzanak be a... hátszóval *mi*. Még vártam valamire, nem is tudom, mire, a soromra talán, gondolván, hogy én a távoliaknak is csak a távolija ugye, de a beálló csöndben – itt nem erőszak semmi – Bodó

már épp továbblépni készül, mikor a társulat egy emberként fordul ránk: Dávidra; és Góliátra a lábtörő alatt.

Felállok. Torner Anna vagyok, mondom. Budapesten nőttem fel, Marosvásárhelyen tanulok, mondom. Másodéves leszek teatrológia szakon, harmadéves színész szakon, mon... És a dramaturgygyakorlatomat töltöm itt... dom, és visszaülök. Hogy milyen feladat marad egy dramaturg gyakorlonak, ahol a rendező, a dramaturg, másfél rendezőasszisztens, egy rendezőasszisztens gyakornok, egy ügyelő és egy sűgő, és még maga az író is együtt dolgozik a szövegekön, azt nem tudom, de ott vagyok. Ezt persze nem mondom. A színészek pedig összeolvassák Závada Péter *Szentivánéji álm* átíratát – a *Lidércek*, *Shaxpeare*, *Delíriumot*.

Závada kerettörténete szerint egy állami fenntartású, magyar rehabilitációs központ addiktológiai osztályán, beázás következtében leomlik a padlás, mert az intézményvezető elsikkasztotta a felújításra szánt pénzt. De még az úgynevezett színházterápiára kiutalt keretet is. A fenntartó egy telefonhívás után készségesen jelentkezik kárfelmérésre, és ha már erre járnak, megnéznék a színházterápiás foglalkozáson összeállított *műsort* is. Van tehát huszonnégy órájuk összerakni egy előadást a semmiből, a romok tetején. A játék tétje pedig nem kisebb, mint a fennmaradás, mint az életben maradás. Mindezek mellett az is tetézi az abszolút tébolyt, hogy az intézményvezető a függőktől elkobozott szereket nem adta le megsemmisítésre, hanem a terjesztés szándékával – mint kismókus a diót – szépen összegyűjtögette. Történetesen pont a beázástól leszakadt padláson. A töméntelen mennyiségű tudatmódosító tehát esővizes oldatként zúdul le a még megmaradt mennyezetszigetekről, és a ki-hány- napja-absztinens lakók közül szépen sorjában mindenki átjátssza magát Tündérhonba. Závada karakterei eggyé válnak *Shaxpeare* szereplőivel, amit még az ébredés utáni szégyenérzet sem tud igazán kettéválasztani.

Feloszlik az olvasópróba, Varga Zsófi bemutatkozik: ő a dramaturg; örül, hogy itt vagyok, számít is a segítségemre. Örülök én is. Hogy itt, és hogy számít. Anyagot gyűjtök, szöveget formázok, improvizációt gépelek, részt veszek a dramaturgi megbeszéléseken. Figyelek, gondolkodom, rak-tározom. Tanulok megszólalni, tanulok hallgatni. Zsófi tényleg számít a segítségemre, és Zsófi sohasem mulasztja el jelezni másoknak, ha valami az én munkám. Ez csak látszólag banális. Valójában mérhetetlenül fontos. Nemcsak nekem az – ezzel a bemerevedett hierarchiának nyomkodja meg finoman a vállát. Újra és újra.

Bodó Viktornak ez közel sem az első rendezése, amely a függőség témáját járja körül. A legutóbbi (a *Lidérceket megelőző*) darabját idén nyáron mutatták be a témában, *Csoport* címmel, melyben anonim szerhasználók valóban megtörtént eseteit állította színpadra. Talán ezért is tarthatta fontosnak, hogy az *LSD* – magunk közt Érzéskörként hivatkozott – jelenetében nagyon markánsan körülhatárolható jellemek rajzolódjanak ki. Tipikus, ugyanakkor egyénített karakterek. Bodó mondhatni szemrebbenés nélkül vált meg akár teljes jelenetektől is, de a rehablakók bemutatkozását elengedhetetlennek tartotta addig bővíteni, míg mindenkiről összetett és árnyalt kép születhetett. Így ült ugyanabban a körben a vidéki alkoholista lány a szörfoktató sámánnal, a nyugtatófüggő skinfluenszerrel, a kiégett rapperrel, a cruise-oló vendéglátóssal és a kilátástalan jövőjű panellakóval. Na meg persze az intézet új lakójával, a kontrollvesztett színésszel. Amellett, hogy a szétcsúszott művész sztereotip képe velünk él, és amellett, hogy számos pszichológiai tanulmány is vizsgálja a kábítószerhasználat és az alkotói tevékenység egymásra kölcsönösen ható viszonyát – tehát elengedhetlen a függőséggel küzdő művész-archetípus megjelenítése –, az sem véletlen, hogy az *LSD*-ben ez a művész pont színházi alkotó. Ez még egy hangja az előadásnak, amelyet megszólaltatva, a szakmatársadalom önvizsgálatot tarthat. A kérdésre, hogy hol az ízléshatár a húsba vájó humor és a kellő érzékenység között, hogy a közvetetten vagy akár a közvetlenül érintett nézők elértek-e már abba a távolba, ahonnan cinizmussal is vissza lehet nézni a túlélésért küzdő hónapokra, talán még a bemutón is keressük a választ.

Gyakran mint színészhallgató figyelem a próbát. Bodó látszólag alig instruál. Mondja ő persze, hogy mit szeretne látni, pontosítja is az instrukciót, *ha és esetleg* legelsőre nem születik meg, amit kér. Legtöbbször viszont mond egy-egy hangulatot, egy-egy karaktert, javasol egy-egy beszédhibát, vagy rá jellemzően szövegroncsolást – talán utólag még annyit hozzátesz, hogy ezt vagy azt erőteljesebben vagy visszafogottabban esne jobban látnia, a gagek meg persze úgy áradnak belőle, mint ahogyan más lélegzik – de a konkrét utasításokat mindig ott és helyben találja ki, látszólag könnyedén, látszólag mindig *abból* kiindulva, amit a színészek *ajánlanak*.

Ahogy ő ráhangolódik a társulatra, úgy a színészek, a műszak és a stáb is lenyűgöző sebességgel adaptálódik a változtatásaihoz. Bodó rendezésének három, dramaturgiailag teljesen eltérő befejezése volt a házi főpróbán, a nyilvános főpróbán és a bemutón. A házitól a nyilvános főpróbaig kikerül egy jelentős fordulat, a bemutóra viszont bekerül egy egész jelenet. Mindez – az ismert sztereotípiáknak ellentmondva – tulajdonképpen feszültségmentesen történik.

Egy 2019-es interjúban, amit a Klubrádióknak adott, Bodó a németországi rendezéseivel összefüggésben megemlítette a helyi szakszervezeti rendszert, amely szigorúan veszi az alkalmazottak – tehát a műszaktól a zenekaron és a kóruson át a színészekig mindenki – próba- és pihenőidejét. Akkor azt mondta, hogy bár eleinte zavarták az ilyesféle (helyenként talán túlzásba is vitt) korlátok, azóta ő is inkább megpróbálja a rendelkezésre álló időt felhasználni, hatékonyan és fókuszáltan. Így a színpadi próbák egészen a főpróbahétig egy előre kidolgozott heti próbarend mentén zajlottak, hétköznap napi nyolc órában. Tehát nem egyik napról a másikra, nem hétfvégen, nem túl- és nem éjszakába nyúlóan.

A színészek biztonságát és biztonságérzetét Egyed Bea is segítette, aki intimkoordinátorként* vett részt a próbafolyamatban. Noha ez a munkakör a filmgyártásban egyre elterjedtebb, a színházakban közel sem általános. Annak érdekében, hogy a színész a fizikai, testi érintkezésekben is kényelmesen érezhesse magát, a jelenetet mintegy lépésről lépésre, koreográfiaként rögzítik, egyrészt, hogy ebben ne lehessen tere a visszaéléseknek, másrészt, hogy a színész minden egyes lépésről külön-külön eldönthesse, rendben éri-e magát az adott mozzanatban. Údítóen szokatlan ez abban a színházi kultúrában, amelyben a színésznek ugyanolyan magától értetődően kell tudnia első instrukcióra közöszülést mímelni, mint keresztülmenni a színpadon.

A bemutatón izgulok. De már nem úgy, mint Góliát a lépcsőházban. A függöny még leeresztve. Robajhang – hallom, ahogy Máthé Zsolt rendületlenül nyomja a füstgépet a zongora darabjai alatt, és tudom, hogy végig ott rejtőzik majd az első jelenetben. Tudom azt is, hogy ebbe Polgár Csaba kopaszon jön majd be, Zsigmond Emőke meg póthassal. Pedig a függöny még leeresztve. Azt is tudom, hogy Závada úgy írta meg az első verziót, hogy Máthé Zsolt előbb mászik ki, minthogy Polgár Csaba bejön. Hogy az első és a második jelenet sorrendje valamikor a negyedik héten cserélődött meg. Kötődöm. Ennek az izgatottságával nézem a bemutatót. Szurkolok-drukkolok-szorítok. Közben pedig hálás vagyok, amiért az Örkény István Színházban nem kellett a színházcsinálói illúzióimnak összedőlnie. Hogy az Örkény Színház úgy művész színház, hogy mellette autentikusan humanus és humanitárius. Hogy az Örkény megmaradt alkotóműhelynek, és nem lett gyáripar, színészgépekkel.

* Színházi összefüggésben az intimkoordinációról a következő linken olvasható egy áttekintés: <https://szinhaz.net/2021/07/21/2021-julius-szeptember/>